

Illés Kornél András

Távol-keleti pénztörténet III.: Japán

Eredeti megjelenés:

<https://ujkor.hu/content/tavol-keleti-penztortenet-iii-japan>
2017. december 10.

A fizetőeszközök megkerülhetetlen részei az emberi civilizációnak, maga a pénz pedig számos esetben a világ különböző kultúrái közötti kapocsná vált. Mindemellett több olyan hagyomány is kialakult a fizetőeszközök több ezer éves fejlődése során, amely különlegessé tette az egyes pénzrendszereket. Kína és India sokszínű pénztörténete után ezúttal Japán fizetőeszközeinek múltjába nyerhetünk betekintést.

Japán korai történetében általánosságban meghatározó volt a kínai hatás, nem véletlen így, hogy a pénzverés is a kínai minták nyomán indult útjára a Kr. u. 8. században. Az első japán érméket Kr. u. 708-ban verték, amelyet a rajtuk szereplő japán írásjelek után Vado-kaiho-knak neveztek.¹ Ezek a Tang-kori Kína érméinek, a Kaj-jüan tung-pao-knak a formai jegyeit utánozták, tehát bronzból készültek, a közepükön négyszögletes lyukat alakítottak ki, az érme egyik oldalán pedig – a lyuk köré elrendezve – négy írásjel volt olvasható, melyek közül kettő az adott érme fizetőeszköz voltát igazolta, a másik kettő pedig az érme kiadásának idejéről szolgáltatott információval.² Az így kialakuló stílus vált jellegzetessé Japán további pénztörténetében, ugyanis a következő évszázadok fizetőeszközei mind ezt a formát követték. Kínától eltérően azonban – a pénzek alapanyaga esetében – a japánok arannyal és ezüsttel is próbálkoztak. A Vado-kaihok bevezetésével párhuzamosan ezüstérmét is vertek, Kr. u. 760-ban pedig egy aranyból készült fizetőeszközt is kibocsájtott a központi kormányzat. Mindezek a kísérletek nem voltak hosszú életűek, mivel nem sokkal a bevezetésük után mind az ezüst-, mind az aranypénz verését megszüntették.

Japán ezüstérme, Kr. u. 708 (Forrás: numismatics.org)

Az érme bevezetése után a kormányzat mindent megtett az éremhasználat elterjesztésére, népszerűsítésére. Többek között a hivatalnokokat érmében fizették ki, de a pénzérmék az adózásban is egyre meghatározóbb szerepet kaptak, a nagy tömegben felhalmozott érméket

¹ A japán írásjelek jelen átírását ld.: Williams, Jonathan (szerk.): A pénz története. Ford.: Friedmann Károly. Novella. Bp., 1999. 136. p.

² A Kaj-jüan-tung-pao típusú kínai érmékről bővebben ld.: Williams, Jonathan (szerk.): i.m. 135–143. p.; Garami Erika: Pénztörténet. TAS-11. Bp., 2007. 65–69. p.

pedig rendfokozatokra lehetett átváltani. Mindezen lépések ellenére a pénzforgalom csupán az ország fejlettebb, a mindenkori fővároshoz közel eső területein terjedt el, hiszen a kereskedelmi életben továbbra is megmaradt a cserekereskedelem túlsúlyos szerepe. A fizetőeszköz elterjedését az is hátráltatta, hogy miután a császári udvar számára egyértelművé vált, hogy a pénzverés rendkívül jó jövedelemforrást biztosít, egyre nagyobb tömegben kezdték kibocsájtani az érméket, méretüket és a réztartalmukat azonban folyamatosan csökkentették (így kevesebb alapanyagból több érmét tudtak előállítani). Ennek következtében az értékéből veszítő pénz a hétköznapi árucserében fokozatos térvesztést szenvedett e a hasonlóképp fizetőeszközként használt különféle textíliákkal, valamint a rizsszel szemben. Utóbbi azért is volt alapvetően fontos szereplője Japán pénztörténetének, mert az a pénzérmék fedezetévé vált: a kormányzat annak érdekében, hogy biztosítsa az érmék értékének állandóságát, vállalta, hogy igény esetén rizsre váltja át azokat. (711-ben egy érme 4,32 liter rizsre volt beváltható.) A rizs jelentőségét kiválóan szemlélteti továbbá az is, hogy a termőföld adás-vételénél is értékmérőként alkalmazták.³

Japán bronzérme, Kr. u. 708-749 (Forrás: numismatics.org)

³ A japán fizetőeszközök korai történetéről ld.: *Williams, Jonathan* (szerk.): i.m. 136. p.; *Farris, William Wayne*: Trade, Money and Merchants in Nara Japan. In: *Monumenta Nipponica*. 53. (1998.) 3. sz. 313-318. p.; *Toshiya, Torao*: Nara Economic and Social Institutions. In: *The Cambridge History of Japan*. 1. köt. Ancient Japan. Szerk.: Delmer M. Brown. Cambridge University Press. Cambridge, 1993. 430-436. p.; *McCullough, William H.*: The Capital and Its Society. In: *The Cambridge History of Japan*. 2. köt. Heian Japan. Szerk.: Donald Shively- William H. McCullough. Cambridge University Press. Cambridge, 1999. 161-170. p.; *Keiji, Nagahara*: The Medieval Peasant. Ford.: Suzanne Gay. In: *The Cambridge History of Japan*. 3. köt. Medieval Japan. Szerk.: Yamamura, Kozo. Cambridge University Press. Cambridge, 1990. 327-329. p.

A pénzforgalom a 13. században kezdett el jelentősen megélnkülni.⁴ Ekkor vált egyre jelentősebbé Japán gazdasági életében a kereskedelem, az érmék pedig nagyban megkönnyítették az egyes áruk értékének összehasonlítását, így egyre szélesebb körben kezdték el azokat használni. Ennek következtében a pénz mindinkább a mindennapok részévé vált a társadalom alsóbb rétegei, azaz a vidéki parasztság számára is. Ebben az időszakban erősödött meg a japán pénztörténet egyik jellemző vonása, a kínai pénzürmék használata is. A Japán-szigeteken már korábban is forgalomban voltak kínai fizetőeszközök, de jelenlétük csupán a 13. században, a pénzforgalom kiteljesedésével kezdett tömeges mértéket öltetni. A japán kereskedők oly nagy mennyiségű pénzt vittek ki Kínából, hogy az már a hatalmas ország gazdasága számára is terhessé vált: így a kínaiak megtiltották az érmék kivitelét az országból, valamint 1254-ben törvényben öt japán kereskedőhajóra szűkítették a kínai kikötőkben évente összesen fogadható hajók számát.⁵

A Tūdaidzsi Nagycsarnok Narában (Japán fővárosa Kr. u. 710–794 között)

(Forrás: wikipedia.org)

⁴ A kereskedelmi élet fellendülése okán jelentek meg a japán gazdaságban az ún. váltók. A váltókat a középkor folyamán többnyire kiterjedt kapcsolatokkal és számottevő gazdasági erővel rendelkező személyek, vagy intézmények bocsájtották ki, céljuk pedig a nagyobb összegek mozgatásának könnyebbé és biztonságosabbá tétele volt. A lényegük, hogy egy adott településen fémpénzben befizetett összegről a befizető kapott egy hivatalos iratot, aminek felmutatásakor egy másik településen a váltót kiállító személy ügynöke a rendelkezésére bocsájtott a korábban befizetett összeggel egyenértékű fémpénzt. Ezzel el lehetett kerülni a nagyobb értéket képviselő készpénztömegek mozgatását. Európában elsősorban az itáliai bankházak, illetve a templomos lovagok foglalkoztak hasonló ügyletekkel.

⁵ A 13. századtól meginduló változásokkal kapcsolatban ld.: *Keiji, Nagahura*: i.m. 327–329. p.; Yamamura, Kozo: *The Growth of Commerce in Medieval Japan*. In: *The Cambridge History of Japan*. 3. köt. *Medieval Japan*. Szerk.: Kozo Yamamura. Cambridge University Press. Cambridge, 1990. 366–372. p.

Annak ellenére, hogy a pénz mindennapos használata felettébb lassan vált általánossá, a modern pénzügyi élet meghatározó eleme, a hitelezés (elsősorban a terménykölcsonök) már a korai időktől kezdve része volt a japán gazdaságnak. A Nara-korszak (710–794)⁶ alapvető jellemzői közé sorolhatók az elsősorban rizsen alapuló kölcsönök. Noha a hitelezésben jelen volt a magántőke – az adósok többnyire rizst, vagy egyéb termékeket kaptak kölcsön, meglehetősen magas, akár évi 100%-os kamatra is – ugyanakkor a korabeli japán hitelélet legjelentősebb szereplője a kormányzat volt. Az állam többnyire télen vagy tavasszal adott rizst a földműveseknek 50%-os kamatra (ezt 795-ben leszállították 30%-ra), a tartozást pedig az őszi aratáskor szedték be. Az állami hitelezésnek egyfelől volt egyfajta népjóléti szerepe is: egyrészt így biztosítani tudták, hogy a parasztok mindig vetőmaghoz jussanak, másrészt a nagyobb éhínségek idején gyakran elengedték a kamatokat. Ugyanakkor ezek a kölcsönök busás hasznot hoztak az állam számára, hiszen voltak évek, amikor a hitelezésből származó jövedelem túlszárnyalta az egyenes adókból befolyó összegeket. A bevételek további növelése érdekében a központi kormányzat a konkrét ügyleteket lebonyolító helyi tisztségviselőket arra próbálta ösztönözni, hogy növeljék a hitelállományt. Ennek érdekében bevezették a jutalék intézményét is: az adott üzletet intéző hivatalnok meghatározott arányban részesült az ősszel befolyó bevételből. A 13. században – a pénzforgalom számottevő elterjedésének köszönhetően – a terménykölcsonök mellett megjelentek a pénzkölcsonök is. Érdekessége ezeknek az ügyleteknek, hogy sokszor szerzetesek vagy egyéb vallási előjárók léptek elő hitelezővé. Ők egyfelől azért érvényesülhettek jól ezen a területen, mert a különféle templomok jövedelmei révén nagy mennyiségű készpénz fölött rendelkeztek, másrészt pedig a tartozások behajtását is „megkönnyítette”, hogy az adósok – az istennek a haragját elkerülendő – igyekeztek időben kiegyenlíteni a tartozásukat.⁷

⁶ Id.: Oprán Emese: Japán története évszámokban. In: História. 31. évf. (2009.) 7. sz. 3–4. p.

⁷ A hitelezés történetére vonatkozóan Id.: *Toshiya, Torao*: i.m. 432. p.; Morris, Dana: Land and Society. In: The Cambridge History of Japan. 2. köt. Heian Japan. Szerk.: Donald Shively– William H. McCullough. Cambridge University Press. Cambridge, 1999. 200–206. p.; Yamamura, Kozo: i.m. 366–372. p.

Bjodoin – templom Udzi városában a 11. századból

(Forrás: wikipedia.org)

Összegzésképp elmondható, hogy a 8. században a kínai minták nyomán kialakult érmeforma sokáig meghatározó volt a japán pénztörténetben, a kínai hatások jelentőségét pedig az importált érmék használta tovább növelte. Ezzel együtt a Japán gazdaságtörténet fontos elemeként jelentkeztek a hitelezés különböző formái, amelyek az egészen korai időktől kezdve alapvető szerepet töltek be az ország életében és az államháztartás mérlegének alakításában is.

Illés Kornél András